

Sygn. akt III AUa 256/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 grudnia 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie - Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Anna Polak
Sędziowie:	SSA Jolanta Hawryszko SSA Zofia Rybicka - Szkibieli (spr.)
Protokolant:	St. sekr. sąd. Edyta Rakowska

po rozpoznaniu w dniu 2 grudnia 2014 r. w Szczecinie

sprawy K. M.

przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

o zwrot nienależnie pobranych świadczeń

na skutek apelacji organu rentowego

od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie VII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 27 stycznia 2014 r. sygn. akt VII U 979/13

1. oddala apelację,

2. zasądza od Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddział (...) w S. na rzecz ubezpieczonej K. M. kwotę 120 zł (sto dwadzieścia złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w instancji odwoławczej.

SSA Zofia Rybicka - Szkibieli SSA Anna Polak SSA Jolanta Hawryszko

Sygn. akt III AUa 256/14

UZASADNIENIE

Decyzją 4 marca 2013 roku Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego zobowiązał K. M. do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia rentowego w kwocie 12.434,66 zł, wypłaconego za okres od 1 stycznia 2010 roku do 31 grudnia 2012 roku. W uzasadnieniu decyzji rolniczy organ rentowy wyjaśnił, że doszło do nadpłaty renty rolniczej z powodu wyłączenia małżonka rolnika z ubezpieczenia społecznego rolników. Ubezpieczona została przedtem pouczona

o okolicznościach powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń i w powyższych okoliczności pobierała jednak nadal świadczenie rentowe.

W odwołaniu K. M. podała, że decyzja z 21 maja 2010 roku o przeliczeniu renty rolniczej nie zawierała pouczenia o tym, że podjęcie przez małżonka zatrudnienia powodujące objęcie go ubezpieczeniem społecznym w ZUS, spowoduje ustanie lub zawieszenie jej prawa do świadczeń w KRUS. Ubezpieczona wskazała, że świadczenie pobierała w dobrej wierze, będąc przekonana, że jest to świadczenie jej należne.

W odpowiedzi na powyższe odwołanie rolniczy organ rentowy wniósł o jego oddalenie.

Sąd Okręgowy w Szczecinie wyrokiem z dnia 27.01.2014r. zmienił zaskarżoną decyzję rolniczego organu rentowego stwierdzając, że K. M. nie jest zobowiązana do zwrotu nienależnie pobranej kwoty za okres od 1 stycznia 2010 roku do 31 marca 2010 roku (pkt I orzeczenia), w pozostałym zaś zakresie oddalił odwołanie (pkt II orzeczenia).

Sąd I Instancji ustalił, że K. M. jest właścicielem gruntów rolnych o łącznej powierzchni 3,6246 ha, tj. 2,99 ha przeliczeniowych. Decyzją z dnia 9 marca 2007 roku rolniczy organ rentowy przyznał K. M. prawo do renty rolniczej od 28 lutego 2007 roku do 31 marca 2010 roku i jednocześnie zawiesił część uzupełniającą renty w 50% z powodu niezaprzestania prowadzenia przez ubezpieczoną działalności rolniczej wraz z małżonkiem, który nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty i nie spełnia warunków do uzyskania emerytury i renty rolniczej. W standardowej informacji zamieszczonej ww. decyzji wskazano:

- w ustępie 4 pkt 1, że część uzupełniająca emerytury – renty rolniczej podlega zawieszeniu w całości, jeżeli emeryt lub rencista nie zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej.

- w ustępie 4 pkt 2, że część uzupełniająca emerytury – renty rolniczej podlega zawieszeniu w połowie, gdy emeryt lub rencista prowadzi działalność rolniczą wraz z małżonkiem, który nie ma ustalonego prawa do emerytury albo renty i nie spełnia warunków do uzyskania emerytury rolniczej albo renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy, jeżeli małżonek ten nie podlega ubezpieczeniu emerytalno – rentowemu z mocy ustawy,

W ustępie 6 wskazano, że osoba, która pobrała nienależne jej świadczenia jest zobowiązana do ich zwrotu. Podano też, że za kwoty nienależnie pobranych świadczeń uważa się świadczenia wypłacane mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczenia w całości lub części, jeżeli osoba pobierająca świadczenie była pouczona o braku prawa do ich pobierania. Dodatkowo wskazano, że „w celu ustalenia czy nie zachodzą okoliczności powodujące zawieszenie lub zmniejszenie wysokości emerytury rolniczej – renty inwalidzkiej rolniczej jest Pan (i) zobowiązany niezwłocznie zawiadomić organ wypłacający świadczenie o:

- 1) okolicznościach podanych w ust. 4 pkt 1 -8, ust. 5,
- 2) podjęciu zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej albo pozarolniczej działalności gospodarczej, jak też pełnieniu służby,
- 3) wysokości osiąganego przychodu,
- 4) każdorazowej podwyżce wysokości wynagrodzenia – dochodu – uposażenia,
- 5) uzyskaniu przez małżonka prawa do emerytury lub renty,
- 6) odbywaniu kary pozbawienia wolności,
- 7) pobieraniu emerytury lub renty z innego tytułu – przyznanej przez inny organ,
- 8) osoba uprawniona do dodatku pielęgnacyjnego powinna powiadomić o pobycie w domu pomocy społecznej.”

W kolejnych doręczanych K. M. decyzjach (przeliczającej wysokość świadczenia, przyznającej jej rentę na dalszy okres) zamieszczano pouczenia (informacje) o treści tożsamej jak w decyzji z 9 marca 2007 roku.

Decyzją z dnia 21 kwietnia 2010 roku rolniczy organ rentowy przyznał ubezpieczonej prawo do renty rolniczej na dalszy okres – do 30 kwietnia 2013 roku, zawieszając 50% części uzupełniającej renty rolniczej, z powodu niezaprzestania prowadzenia przez ubezpieczoną działalności rolniczej.

W złożonym w dniu 5 marca 2010 roku wniosku o dalsze prawo do renty rolniczej ubezpieczona zaznaczyła w pkt III podpunkcie 1, że jej małżonek R. M. nie jest zatrudniony, podlega ubezpieczeniu w KRUS. K. M. pozostaje w związku małżeńskim z R. M.. Małżonek ubezpieczonej R. M., podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników jako małżonek rolnika z mocy ustawy.

Decyzją z 31 lipca 2012 roku rolniczy organ rentowy stwierdził ustanie ubezpieczenia społecznego rolników R. M. na podstawie art. 36 i 3a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników od 1 stycznia 2008 roku, w związku z ujawnieniem w toku postępowania weryfikacyjnego, że R. M. od 3 grudnia 2007 roku zatrudniony jest w Urzędzie Gminy D..

Decyzją z dnia 31 grudnia 2012 roku organ rentowy zawiesił wypłatę 100% części uzupełniającej renty dla K. M. od dnia 1 stycznia 2013 roku.

W oparciu o tak poczynione ustalenia faktyczne Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie ubezpieczonej częściowo zasługiwało na uwzględnienie, bowiem brak było podstaw do obciążenia ubezpieczonej obowiązkiem zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 stycznia 2010 roku do 31 marca 2010 roku.

Sąd Okręgowy wskazał na treść art. 52 ust. 2 ustawy z 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniach społecznych rolników, art. 138 ust. 1 i 2 pkt 1 ustawy z dnia 12 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych – zwanej ustawą emerytalną - i art. 84 ust. 1, ust. 2 pkt 1 i ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych – zwaną ustawą systemową i wyjaśnił, że zgodnie z przywołanymi przepisami ustawy systemowej osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, z tym, że za kwoty nienależnie pobranych świadczeń uważa się przy tym świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części, **jeżeli osoba pobierająca świadczenie była pouczona o braku prawa do ich pobierania.** Nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych za okres dłuższy niż ostatnie 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ wypłacający świadczenia o zajściu okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty, a mimo to świadczenia były nadal wypłacane, a w pozostałych przypadkach - za okres nie dłuższy niż ostatnie 3 lata.

W niniejszej sprawie poza sporem pozostawał fakt, że w okresie od 1 marca 2009 roku do 31 grudnia 2012 organ rentowy naliczał i wypłacał K. M. część uzupełniającą renty rolniczej w wysokości 50% mimo, iż istniały podstawy do zawieszenia wypłaty części uzupełniającej renty w 100%. Łącznie nadpłata za okres od 1 stycznia 2010 roku do 31 grudnia 2012 roku z tego tytułu wyniosła 12.434,66 zł. Koniecznym było jednak rozstrzygnięcie, czy istniały przesłanki, by domagać się od K. M. zwrotu pobranych przez nią z tego tytułu kwot. Co do zasady wypłacone ubezpieczonej w okresie od 1 stycznia 2010 roku do 31 grudnia 2012 roku świadczenie tytułem części uzupełniającej renty rolniczej było świadczeniem nienależnym.

Stosownie do brzmienia art. 28 ust 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników wypłata ulega zawieszeniu w całości, jeżeli emeryt lub rencista nie zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej, z zastrzeżeniem ust. 5-7 i 9-11. W ust. 6 pkt 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 stycznia 2013 roku, wskazano, że wypłata ulega zawieszeniu w połowie, jeżeli emeryt lub rencista prowadzi działalność rolniczą z małżonkiem, który nie ma ustalonego prawa do emerytury albo renty i nie spełnia warunków do uzyskania emerytury rolniczej albo renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy, jeżeli małżonek ten podlega ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu z mocy ustawy. Niespornym w sprawie było, że ubezpieczona nie zaprzestała prowadzenia działalności

rolniczej w rozumieniu przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (jest właścicielem gospodarstwa rolnego w rozumieniu przepisów o podatku rolnym), a małżonek ubezpieczonej od dnia 1 stycznia 2008 roku podlegał wyłączeniu z ubezpieczenia społecznego rolników, jako że podjął zatrudnienie na podstawie umowy o pracę, a zatem co do zasady w świetle przytoczonego przepisu ubezpieczonej jako osobie prowadzącej rolniczą działalność gospodarczą, której małżonek podjął zatrudnienie (co skutkowało wyłączeniem go z ubezpieczeń społecznych rolników), nie przysługiwało prawo do części uzupełniającej renty rolniczej. Jednakże zdaniem Sądu Okręgowego w okolicznościach niniejszej sprawy uznać należało, że organ rentowy nie może domagać się zwrotu wypłaconych odwoływającej w całym spornym okresie należności z tego tytułu, bowiem ***K. M. nie została prawidłowo pouczona o braku prawa do pobierania części uzupełniającej świadczenia, w przypadku podjęcia przez jej małżonka zatrudnienia na podstawie umowy o pracę.*** Sąd orzekający stanął na stanowisku, że pouczenie, które kierowane jest do różnych świadczeniobiorców, powinno być, co wydaje się oczywiste, zrozumiałe dla każdego adresata, a przede wszystkim winno być jasne pod względem językowym, czytelne redakcyjnie i przejrzyste konstrukcyjnie. Jak wskazał Sąd Najwyższy w swoim wyroku z dnia 14 marca 2006 roku w sprawie I UK 161/05, opubl. OSNP 2007/5-6/78, pouczenie o okolicznościach, których wystąpienie powoduje brak prawa do świadczenia (art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych) może polegać na przytoczeniu przepisów określających te okoliczności, ale musi być na tyle zrozumiałe, aby ubezpieczony mógł je odnieść do własnej sytuacji. Prawidłowe pouczenie ma bowiem decydujące znaczenie dla ustalenia obowiązku zwrotu świadczenia nienależnie pobranego (podobnie: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2004 r. w sprawie I UK 3/04, opubl. OSNPUSiSP 2005, nr 8, poz. 116).

W niniejszej sprawie nie sposób uznać, aby pouczenia, jakimi opatrywane były doręczane ubezpieczonej decyzje, były prawidłowe. Pouczenia te miały wyłącznie charakter standardowy, stanowiły integralną część druku decyzji i wskazywano w nich wyłącznie, że istnieje obowiązek niezwłocznego zawiadomienia organu wypłacającego świadczenie o:

- 1) okolicznościach podanych w ust. 4 pkt 1 -8, ust. 5,
- 2) podjęciu zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej albo pozarolniczej działalności gospodarczej, jak też pełnieniu służby,
- 3) wysokości osiąganego przychodu,
- 4) każdorazowej podwyżce wysokości wynagrodzenia – dochodu – uposażenia,
- 5) uzyskaniu przez małżonka prawa do emerytury lub renty,
- 6) odbywaniu kary pozbawienia wolności,
- 7) pobieraniu emerytury lub renty z innego tytułu – przyznanej przez inny organ,
- 8) osoba uprawniona do dodatku pielęgnacyjnego powinna powiadomić o pobycie w domu pomocy społecznej.

Zdaniem Sądu meriti z pouczeń udzielanych K. M. wynikało wyłącznie, że obowiązana jest ona zawiadomić rolniczy organ rentowy o uzyskaniu przez jej małżonka prawa do emerytury lub renty. Z treści pouczeń nie wynikało, aby została ona poinformowana o konieczności zawiadomienia organu rentowego o podjęciu przez jej małżonka zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej. Z pewnością nie można uznać, że taki obowiązek wynika z ust. 6 pkt 2 pouczenia, które dotyczy obowiązku zawiadomienia o podjęciu zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej albo pozarolniczej działalności gospodarczej, jak też pełnieniu służby. Konstrukcja udzielonej ubezpieczonej informacji sugeruje bowiem wyłącznie, że ubezpieczona powinna zawiadomić rolniczy organ rentowy o tym, że to ona podjęła zatrudnienie lub inną pracę zarobkową. Wniosek taki jest uzasadniony zwłaszcza w świetle treści ust. 6 pkt 5, który wprost odniesiono do okoliczności dotyczących małżonka rolnika oraz treści ust. 5 pouczenia, w którym wskazano, że osoba uprawniona do renty inwalidzkiej rolniczej okresowo traci prawo do tego świadczenia, z chwilą objęcia jej innym ubezpieczeniem społecznym. Konieczność zawiadomienia o podjęciu zatrudnienia przez małżonka nie wynikała również z okoliczności

wskazanych w ustępie 4 pouczenia. W ustępie tym odnośnie okoliczności związanych z osobą małżonka rolnika wymieniono wyłącznie prowadzenie działalności rolniczej wraz z małżonkiem, który nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty i nie spełnia warunków do uzyskania emerytury rolniczej albo renty inwalidzkiej rolniczej, lub prowadzenie działalności rolniczej wyłącznie przez małżonka emeryta lub rencisty w sytuacji gdy istnieją szczególne przeszkody w zaprzestaniu prowadzenia tej działalności.

Sąd Okręgowy, mając na uwadze powyższe, stwierdził, że skoro ubezpieczona została de facto pouczona wyłącznie o konieczności poinformowania rolniczego organu rentowego o uzyskaniu przez jej małżonka prawa do emerytury lub renty, a takiego prawa w spornym okresie jej małżonek nie uzyskał, nie można czynić jej zarzutu z tego, że nie poinformowała Prezesa KRUS o podjęciu przez jej męża pracy zarobkowej. Nie została bowiem prawidłowo pouczona o okolicznościach, które powodują ustanie prawa do wypłaty części uzupełniającej renty rolniczej, o których powinna zawiadomić organ rentowy.

Nadto, sąd orzekający w sprawie podzielił pogląd prawny wyrażony przez Sąd Apelacyjny w Krakowie w wyroku z dnia 11 września 1996 r., III AUr 105/96, opubl. w OSA 1997 nr 7-8, poz. 21, że pojęcie nienależnego świadczenia w prawie ubezpieczenia społecznego definiowane jest „z punktu widzenia osoby, która je pobrała”. Dla ustalenia obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, decydujące znaczenie ma świadomość i zamiar ubezpieczonego, który pobrał świadczenie w złej wierze (tak też Sąd Najwyższy w wyroku z dnia z dnia 24.11.2004 r., I UK 3/04, OSNP 2005, nr 8, poz. 116). Dla ustalenia zatem obowiązku zwrotu wymagane są świadomość i premedytacja ubezpieczonego co do tego, że pobrał świadczenie bezprawnie. Obowiązek zwrotu świadczenia wypłaconego i pobranego bez podstawy prawnej obciąża więc tego, kto przyjął je „w złej wierze, wiedząc, że mu się nie należy”. W ocenie Sądu Okręgowego, sytuacja taka nie miała miejsca w niniejszej sprawie aż do marca 2010 roku. Z okoliczności sprawy wynika bowiem, że do tej daty ubezpieczona nie miała świadomości, że pobrała nienależne świadczenie i na pewno nie działała w złej wierze. Nie miała zamiaru oszukiwać organu rentowego i wyłudzić świadczenia, nie miała bowiem świadomości, że podjęcie przez jej męża zatrudnienia, spowoduje ustanie prawa do części uzupełniającej renty rolniczej. Konsekwencją braku stosownego pouczenia jest w tej sytuacji niemożność nałożenia na K. M. obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia za okres od 1 stycznia 2010 roku do 31 marca 2010 roku.

Biorąc pod uwagę powyższe ustalenia, Sąd Okręgowy na podstawie art. 477¹ § 2 k.p.c. uwzględnił odwołanie i zmienił w części zaskarżoną decyzję ustalając, iż ubezpieczona nie jest zobowiązana do zwrotu na rzecz organu rentowego świadczenia z tytułu pobranej części uzupełniającej renty rolniczej za okres od 1 stycznia 2010 roku do 31 marca 2010 roku, o czym orzekł w pkt I wyroku. W pozostałej części odwołanie nie zasługiwało na uwzględnienie. Zgodnie bowiem z art. 138 ust. 1 ustawy emerytalnej osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu. Za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się:

1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub

w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania;

2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.

Osoba, która świadomie wprowadza w błąd organ rentowy lub odwoławczy (np. przedstawiając fałszywe zeznania świadków, zaświadczenia, świadectwa pracy, składając nieprawdziwe oświadczenia) zobowiązana jest do zwrotu świadczenia przyznanego lub wypłaconego w związku z tym błędem. Ubezpieczona wypełniając w marcu 2010 roku wniosek o dalsze prawo do renty rolniczej, udzielając odpowiedzi na pytanie dotyczące zatrudnienia męża wskazała, że jej małżonek nie jest zatrudniony, co nie polegało na prawdzie, bowiem mąż R. M. od 3 grudnia 2007r. był zatrudniony w Urzędzie Gminy D.. K. M. zeznająca w niniejszej sprawie nie była w stanie odpowiedzieć, dlaczego podała we wniosku nieprawdziwe dane, mimo świadomości, że jest to niezgodne z prawdą. Zdaniem Sądu meriti ubezpieczona w związku z niewykazaniem we wniosku o przyznanie renty istniejącego stosunku zatrudnienia

jej małżonka z Urzędem Gminy D., wprowadziła świadomie w błąd Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Konstrukcja wniosku o rentę jest bowiem bardzo jasna i czytelna dla przeciętnego człowieka, a tym bardziej dla ubezpieczonej, posiadającej wykształcenie wyższe niepełne i wypełnienie wniosku nie powinno jej przysparzać większych trudności. Natomiast w przypadku wątpliwości, co do sposobu jego wypełniania, ubezpieczeni zawsze mogą zwrócić się do pracownika organu rentowego, od którego z pewnością otrzymają stosowne pouczenia. Tymczasem okoliczność podania przez ubezpieczoną nieprawdziwych danych ma decydujące znaczenie w niniejszej sprawie, bowiem świadome wprowadzenie w błąd organu rentowego spowodowało dalsze wypłacanie K. M. renty rolniczej wraz z częścią uzupełniającą w wysokości 50%, pomimo braku podstaw do wypłaty części uzupełniającej renty rolniczej. Tym samym, brak było podstaw do odstąpienia od żądania od ubezpieczonej zwrotu nienależnie pobranego świadczenia za okres od 1 kwietnia 2010 roku do 31 grudnia 2012 roku, stąd też na podstawie art. 477¹ § 1 k.p.c. odwołanie w tym zakresie oddalono, o czym orzeczono w pkt II wyroku.

Z rozstrzygnięciem Sądu Okręgowego nie zgodził się rolniczy organ rentowy, zaskarżając wyrok w części, tj. co do pkt 1. Apelujący organ zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj.:

1. art. 138 ust. 1 i 2 pkt 1 ustawy emerytalnej przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie oraz przez mylne przyjęcie, że K. M. nie została prawidłowo pouczona o braku prawa do pobierania części uzupełniającej świadczenia, w związku z czym nie jest zobowiązana do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia za okres od 01.01.2010r. - 31.03.2010r.,

1. art. 5 oraz art. 37 ust. 2 ustawy z dnia 20.12.1990r. o ubezpieczeniu społecznym rolników poprzez ich niezastosowanie, co również skutkowało błędnym przyjęciem, że K. M. nie jest zobowiązana do zwrotu nadpłaconego świadczenia za wskazany okres.

Wskazując na powyższe, skarżący wniósł o zmianę wyroku w zaskarżonej części i orzeczenie, że K. M. jest zobowiązana do zwrotu nienależnie pobranej kwoty za okres od 01.01.2010r. do 31.03.2010r.

Skarżący w uzasadnieniu apelacji podniósł m.in., że faktycznie w standardowych drukach decyzji „KRUS (...)” brak jest w pkt 6 pouczenia wyszczególnienia przypadku zawieszenia części uzupełniającej świadczenia w razie podjęcia przez małżonka rolnika zatrudnienia na podstawie umowy zlecenia, lecz zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego wyrażonym w wyroku z dnia 28.06.2005r., sygn. III UK 63/05, wyroku z dnia 4.03.2006r., sygn. I UK 161/05, oraz wyroku z dnia 06.03.2012r. sygn. I UK 331/11 pouczenie o okolicznościach, których wystąpienie spowoduje brak prawa do świadczeń, nie może odnosić się indywidualnie do pobierającego świadczenie, gdyż nie da się przewidzieć, które z okoliczności przewidzianych w licznych przepisach wystąpią u konkretnego świadczeniobiorcy. W takim sensie wystarczające jest przytoczenie przepisów określających te okoliczności. Jednakże pouczenie musi być na tyle zrozumiałe, aby pobierający świadczenie mógł je odnieść do własnej sytuacji (...) Pouczenie - zgodnie z intuicją językową - zawiera element wyjaśnienia, jednakże nie można pouczeniu przypisywać cech uzasadnienia (prawnego i faktycznego) decyzji, w którym organ rentowy dokonuje wykładni stosownych przepisów. Celem pouczenia, o którym mowa, nie jest więc wyczerpujące wyjaśnienie sytuacji prawnej i faktycznej ubezpieczonego, lecz pouczenie o konsekwencjach prawnych niezastosowania się emeryta do dyspozycji normy prawnej." Jednocześnie „pouczenie nie może być abstrakcyjne, niekonkretne, a w szczególności nie może odnosić się do wszystkich hipotetycznych okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń". Sąd Najwyższy w przytoczonym wyroku z dnia 14.03.2005r. sygn. I UK 161/05 wskazał, że pouczenie o okolicznościach, których wystąpienie powoduje brak prawa do świadczenia może polegać na przytoczeniu przepisów określających te okoliczności. Celem pouczenia nie jest przecież wyczerpujące wyjaśnienie sytuacji prawnej i faktycznej ubezpieczonego, lecz pouczenie o konsekwencjach prawnych w sytuacji, gdy wystąpią okoliczności, które zgodnie z przepisami prawa spowodują zmniejszenie bądź zawieszenie prawa. Na uwagę zasługuje również fakt, że błędne zrozumienie, jak również nie odczytanie pouczenia znajdującego się na odwrotnej stronie decyzji przyznającej świadczenie obciąża świadczeniobiorcę (tak Sąd Apelacyjny w Krakowie w wyroku z dnia 23.04.2013r., sygn. III AUa 504/12). Z treści pouczenia zawartego w decyzjach „KRUS(...)” wyraźnie wynika, że jedną z przesłanek zawieszenia części uzupełniającej świadczenia jest podjęcie zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej albo pozarolniczej działalności gospodarczej, jak też pełnienie funkcji przez pobierającego

świadczenie (pkt 6 pouczenia). Z przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników nie wynika wprawdzie wprost, że podjęcie zatrudnienia przez małżonka świadczeniobiorcy również ma wpływ na wysokość pobieranej przez niego renty czy emerytury, niemniej wniosek taki można bezpośrednio wysnuć z treści art. 5 i 37 cyt. ustawy. Ubezpieczona mogła zapoznać się z przepisami, ogłaszanymi w Dziennikach Ustaw.

Ubezpieczona wniosła o oddalenie apelacji w całości i zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja rolniczego organu rentowego nie zasługiwała na uwzględnienie.

Na wstępie niniejszych rozważań należy podnieść, iż Sąd orzekający w pierwszej instancji dokonał również prawidłowych ustaleń faktycznych, w granicach swobodnej oceny dowodów, o której stanowi art. 233 § 1 k.p.c. , i wyprowadził z nich należyte uzasadnione wnioski, które stały się podstawą do wydania orzeczenia przez Sąd Odwoławczy bez potrzeby ich uzupełniania bądź korygowania. Wskazał w pisemnych motywach wyroku jaki stan faktyczny stał się podstawą jego rozstrzygnięcia oraz podał na jakich dowodach oparł się przy jego ustalaniu, stosując przy tym prawidłową wykładnię przepisów prawnych mających zastosowanie w niniejszej sprawie. W tym stanie rzeczy Sąd Apelacyjny przyjął poczynione w pierwszej instancji ustalenia faktyczne za własne, bez potrzeby ich korekty, czyniąc je zarazem integralną częścią niniejszego orzeczenia, w konsekwencji czego nie zachodzi potrzeba ich szczegółowego powtarzania (por. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 1997 r., sygn. II UKN 61/97, opubl. w OSNAP z 1998 nr 3, poz. 104, z dnia 5 listopada 1998 r., sygn. I PKN 339/98, OSNAP z 1998 nr 24, poz. 776, z dnia 22 lutego 2010 r., I UK 233/09, lex nr 585720 i z dnia 24 września 2009 r., II PK 58/09, lex nr 558303). Zważywszy na granice i kierunek apelacji, odnośnie okoliczności spornej należy wskazać, że w niniejszej sprawie Sąd Okręgowy prawidłowo przyjął – wbrew zresztą stanowisku apelacji – że ubezpieczona

nie została właściwie pouczona, ani przy pierwszej, ani przy kolejnych decyzjach wydawanych w jej sprawie, gdyż wymienione akty administracyjne nie zawierały jednoznacznego pouczenia co do istotnej okoliczności, jaka wystąpiła w sprawie,

a mianowicie, że zatrudnienie męża rolnika ma wpływ na prawo ubezpieczonej do pobieranej przez nią renty rolniczej. Apelujący rolniczy organ rentowy powołał w swoim środku zaskarżenia szereg nieadekwatnych do niniejszej sprawy orzeczeń sądowych, które nie miały również wpływu na powyższą konstatację. Bez prawidłowego pouczenia ubezpieczonej nie sposób bowiem mówić o nienależnie pobieranym przez nią świadczeniu, przy braku wykazania jej złej woli. Z treści art. 138 ustawy emerytalnej wynika, że za nienależnie pobrane świadczenia uznaje się świadczenia wypłacone, mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania. Świadomość nienależności świadczenia ma wypływać z pouczenia uprawnionego przez organ rentowy o okolicznościach powodujących wypłatę świadczeń nienależnych, a pouczenie stanowi warunek sine qua non obowiązku ich zwrotu (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 1980 r., II URN 51/80, OSNCP 1980 Nr 10, poz. 202, z dnia 11 stycznia 2005 r., I UK 136/04, OSNP 2005 Nr 16, poz. 252, z dnia 9 lutego 2005 r., III UK 181/04, OSNP 2005 Nr 17, poz. 275 i z dnia 16 stycznia 2009 r., I UK 190/08, OSNP 2010 nr 15-16, poz. 194). Pouczenie powinno być wyraźne, konkretne i wyczerpująco wskazywać okoliczności mające wpływ na pobieranie świadczeń oraz jasno wskazywać okoliczności powodujące pobranie nienależnego świadczenia w sposób zrozumiały dla osoby, do której jest skierowane. Pouczenie nie może być abstrakcyjne, niekonkretne, a w szczególności nie może odnosić się do wszystkich hipotetycznych okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia

4 września 2007 r., I UK 90/07, OSNP 2008 nr 19-20, poz. 301, z dnia 17 listopada 1995 r., II URN 46/95, OSNAPiUS 1996 Nr 12, poz. 174, z dnia 17 lutego 2005 r., II UK 440/03, OSNP 2005 Nr 18, poz. 291, z dnia 9 lutego 2005 r., III UK 181/04, OSNP 2005 Nr 17, poz. 275). Sąd Apelacyjny podziela pogląd, iż pouczenie o okolicznościach, których wystąpienie powoduje brak prawa do świadczenia (art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy emerytalnej) może polegać na przytoczeniu przepisów określających te okoliczności, ale musi być na tyle zrozumiałe, aby ubezpieczony mógł je odnieść do własnej sytuacji (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2006 r., sygn. I UK 161/05, OSNP 2007/5-6/78, lex nr 234345). Pouczenie **musi być zatem zindywidualizowane i na tyle zrozumiałe, aby ubezpieczona**

mogła je odnieść do własnej sytuacji, czego w niniejszej sprawie oczywiście zabrakło. Wbrew sugestii apelacji, to organ rentowy winien był pouczyć ubezpieczoną, zamiast wysłać ją wprost do lektury Dzienników Ustaw, co nie omieszkał wskazać autor apelacji.

Mając na uwadze przedstawioną argumentację Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację, o czym orzekł w pkt 1sentencji i na podstawie art. 98 k.p.c. w zw. z art. 99 k.p.c. zasądził od przegrywającego rolniczego organu rentowego na rzecz ubezpieczonej koszty zastępstwa procesowego przed sądem drugiej instancji, mając na uwadze wysokość stawek określoną w § 2 ust. 1 – 2 oraz § 12 ust. 1 pkt 2 w zw. z § 11 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (tekst jednolity w Dz. U. z 2013r., poz. 490).

SSA Zofia Rybicka - Szkibieli SSA Anna Polak SSA Jolanta Hawryszko